

บทที่ 3

ลักษณะทั่วไปและการบัญชีห้างหุ้นส่วน

1. ความหมายของห้างหุ้นส่วน

ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1012 ได้บัญญัติไว้ว่า “อันว่าสัญญาจัดตั้ง ห้างหุ้นส่วน หรือบริษัทนั้น คือสัญญาซึ่งบุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป ตกลงเข้ากันเพื่อกระทำการกิจการร่วมกัน ด้วยประสงค์จะแบ่งผลกำไรอันพึงจะได้แก่กิจการที่ทำนั้น ” จากบทบัญญัติของกฎหมายจะเห็นได้ว่า ลักษณะสำคัญของห้างหุ้นส่วน จะต้องประกอบด้วยหลักเกณฑ์ 4 ประการคือ

1. เป็นสัญญา หรือข้อตกลงของบุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป ซึ่งอาจจะเป็นบุคคลธรรมดา หรือนิติบุคคลก็ได้
2. มีการตกลงเข้ากัน คือมีการลงทุนร่วมกัน สิ่งที่น่ามาลงทุนอาจเป็น
 - ก. เงินสด
 - ข. สินทรัพย์อื่นที่มีใช้เงินสด เช่น ที่ดิน อาคาร อุปกรณ์ หรือสินค้า
 - ค. แรงงาน อาจจะเป็นร่างกาย ความคิด ชื่อเสียง ความสามารถ หรือความเชี่ยวชาญ
3. ต้องกระทำการกิจการร่วมกัน คือต้องมีเจตนา ร่วมกันในการประกอบกิจการ
4. มีวัตถุประสงค์เพื่อแสวงหากำไรมาแบ่งปันกัน คือ กิจการที่จะเป็นหุ้นส่วนจะต้องเป็นกิจการที่เมื่อทำไปแล้วมีทางได้กำไร หากการลงทุนร่วมกันมีวัตถุประสงค์อื่นที่ไม่ต้องการหากำไร ก็ไม่ถือเป็นการจัดตั้ง ห้างหุ้นส่วน

2. ลักษณะทั่วไปของห้างหุ้นส่วน

กิจการที่ดำเนินธุรกิจอาจจัดตั้ง ขึ้น ได้ 3 รูปแบบ คือ กิจการเจ้าของคนเดียว ห้างหุ้นส่วนและบริษัท จำกัด ห้างหุ้นส่วนเป็นรูปแบบหนึ่งของการดำเนินธุรกิจที่นิยมกันมากในประเทศไทยเนื่องจากห้างหุ้นส่วนมีวิธีการจัดตั้ง ง่าย ใช้เงินทุนไม่มากนัก และอาจมีข้อได้เปรียบทางภาษีถึงแม้ว่ามาตรฐานการบัญชีที่นำมาใช้กับกิจการเจ้าของคนเดียว หรือบริษัทจำกัดสามารถนำมาใช้กับห้างหุ้นส่วนได้ แต่ลักษณะเฉพาะของห้างหุ้นส่วนในการจัดตั้ง การดำเนินงาน และการเลิกกิจการเป็นเรื่องที่นำศึกษา

ห้างหุ้นส่วนจะต้องดำเนินงานตามสัญญาหรือข้อตกลงและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ซึ่งในแต่ละประเทศจะแตกต่างกัน สัญญาหรือข้อตกลงที่ทำระหว่างผู้เป็นหุ้นส่วนด้วยกันและกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับห้างหุ้นส่วนสำหรับประเทศไทย คือ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ จะมีผลกระทบต่อการบัญชีห้างหุ้นส่วน

3. ประเภทของห้างหุ้นส่วน

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 1013 แบ่งห้างหุ้นส่วนออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. ห้างหุ้นส่วนสามัญ

2. ห้างหุ้นส่วนจำกัด

1. ห้างหุ้นส่วนสามัญ

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ได้กำหนดลักษณะที่สำคัญของห้างหุ้นส่วนสามัญ ไว้ดังนี้

1. มีหุ้นส่วนประเภทเดียว คือ หุ้นส่วนประเภทไม่จำกัดความรับผิด(มาตรา 1025) หมายความว่าหุ้นส่วนทุกคนจะต้องรับผิดชอบต่อบุคคลภายนอกเกี่ยวกับหนี้สินของห้างหุ้นส่วนโดยไม่จำกัดจำนวน

2. หุ้นส่วนจะลงทุนเป็นเงินสด สินทรัพย์อื่น หรือแรงงานก็ได้(มาตรา 1026)

3. หุ้นส่วนทุกคนมีสิทธิจัดการห้างหุ้นส่วนนั้นได้ เว้นแต่จะมีสัญญาตกลงกันเป็นอย่างอื่น (มาตรา 1033)

4. การจัดตั้งห้างหุ้นส่วนสามัญจะจดทะเบียนหรือไม่ก็ได้(มาตรา 1064) ถ้าจดทะเบียนตามที่กฎหมายกำหนด ห้างหุ้นส่วนนั้นจะมีฐานะเป็นนิติบุคคลแยกต่างหากจากหุ้นส่วน ดังนั้น ห้างหุ้นส่วนสามัญจึงแยกออกได้เป็น 2 ประเภท คือ

4.1 ห้างหุ้นส่วนสามัญไม่จดทะเบียน มีสภาพเป็นบุคคลธรรมดา เสียภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา

4.2 ห้างหุ้นส่วนสามัญจดทะเบียน หรือห้างหุ้นส่วนสามัญนิติบุคคล มีสภาพเป็นนิติบุคคล เสียภาษีเงินได้นิติบุคคล

การจดทะเบียนห้างหุ้นส่วนสามัญ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1064 กำหนดให้มีรายการที่ต้องจดทะเบียนอย่างน้อย ดังนี้

- 1) ชื่อห้างหุ้นส่วน
- 2) วัตถุประสงค์ของห้างหุ้นส่วน
- 3) ที่ตั้งสำนักงานแห่งใหญ่ และสาขาทั้งปวง
- 4) ชื่อ ที่อยู่ และอาชีพของผู้เป็นหุ้นส่วนทุกคน รวมทั้งชื่อยี่ห้อยด้วย(ถ้ามี)
- 5) ชื่อหุ้นส่วนผู้จัดการในกรณีที่กำหนดให้ผู้เป็นหุ้นส่วนบางคนเป็นผู้จัดการ
- 6) ข้อจำกัดอำนาจของผู้เป็นหุ้นส่วนผู้จัดการ(ถ้ามี)
- 7) ตราซึ่งใช้เป็นสำคัญของห้างหุ้นส่วน

5.คุณสมบัติของผู้เป็นหุ้นส่วนเป็นสาระสำคัญ หมายความว่า ถ้าผู้เป็นหุ้นส่วนคนใดคนหนึ่งตาย หรือล้มละลาย หรือตกเป็นผู้ไร้ความสามารถ ห้างหุ้นส่วนนั้นต้องเลิก(มาตรา 1055)

2.ห้างหุ้นส่วนจำกัด

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ได้กำหนดลักษณะที่สำคัญของห้างหุ้นส่วนจำกัด ไว้ดังนี้

1.มีหุ้นส่วน 2 ประเภท อย่างน้อยประเภทละ 1 คน (มาตรา 1077) คือ

1.1 หุ้นส่วนประเภทจำกัดความรับผิด หุ้นส่วนประเภทนี้จะรับผิดชอต่อหนี้สินของห้างหุ้นส่วนจำกัด จำนวนเพียงไม่เกินจำนวนเงินที่ตนรับว่าจะลงหุ้นในห้างหุ้นส่วน

1.2 หุ้นส่วนประเภทไม่จำกัดความรับผิด หุ้นส่วนประเภทนี้จะรับผิดชอต่อหนี้สินของห้างหุ้นส่วนไม่จำกัดจำนวน

2. หุ้นส่วนประเภทจำกัดความรับผิดต้องลงทุนเป็นเงิน หรือ สินทรัพย์อย่างอื่น จะลงทุนเป็นแรงไม่ได้ (มาตรา 1083)

3. ผู้จัดการของห้างหุ้นส่วนจำกัดต้องเป็นหุ้นส่วนประเภทไม่จำกัดความรับผิด (มาตรา 1087)

4. การจัดตั้งห้างหุ้นส่วนจำกัดต้องจดทะเบียนเป็นนิติบุคคล (มาตรา 1078)

การจดทะเบียนดังกล่าวกำหนดให้มีรายการดังต่อไปนี้

- 1) ชื่อห้างหุ้นส่วน
- 2) ข้อความเป็นห้างหุ้นส่วนจำกัด และวัตถุประสงค์ของห้างหุ้นส่วนนั้น
- 3) ที่ตั้งสำนักงานแห่งใหญ่และสาขาทั้งปวง
- 4) ชื่อ ยี่ห้อ ที่อยู่ และอาชีพของผู้เป็นหุ้นส่วนประเภทจำกัดความรับผิดรวมทั้งจำนวนเงินซึ่งเขาเหล่านั้นจะลงทุนในห้างหุ้นส่วน
- 5) ชื่อ ยี่ห้อ ที่อยู่ และอาชีพของผู้เป็นหุ้นส่วนประเภทไม่จำกัดความรับผิด
- 6) ชื่อหุ้นส่วนผู้จัดการ
- 7) ข้อจำกัดอำนาจของหุ้นส่วนผู้จัดการที่จะผู้พันห้างหุ้นส่วน(ถ้ามี)

5.คุณสมบัติของหุ้นส่วนไม่จำกัดความรับผิดเป็นสาระสำคัญ หมายความว่า ถ้าผู้เป็นหุ้นส่วนไม่จำกัดความรับผิดคนใดคนหนึ่งตาย หรือล้มละลาย หรือตกเป็นผู้ไร้ความสามารถ ห้างหุ้นส่วนนั้นต้องเลิก

(มาตรา 1055)แต่สำหรับหุ้นส่วนประเภทจำกัดความรับผิดชอบคนเดียวหรือล้มละลาย หรือตกเป็นผู้ไร้ความสามารถ ห้างหุ้นส่วนยังดำเนินต่อไปได้ กรณีหุ้นส่วนจำกัดความรับผิดชอบตาย ทายาทของหุ้นส่วนผู้ตายเข้ามาเป็นหุ้นส่วนแทนเว้นแต่จะมีข้อสัญญากำหนดไว้เป็นอย่างอื่น (มาตรา 1093) หรือกรณีหุ้นส่วนจำกัดความรับผิดชอบล้มละลาย ให้เอาหุ้นของหุ้นส่วนผู้นั้นออกขายเป็นสินทรัพย์ในกองล้มละลาย (มาตรา 1094)

4.การจัดตั้งห้างหุ้นส่วน

การจัดตั้งห้างหุ้นส่วนจะต้องมีสัญญาระหว่างบุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปตกลงเข้ากันเพื่อกระทำการร่วมกันด้วยประสงค์จะแบ่งปันกำไรอันพึงได้จากกิจการที่ทำนั้น ดังนั้นหาผู้เป็นหุ้นส่วนได้แสดงเจตนาที่จะจัดตั้งห้างหุ้นส่วนร่วมกันแล้วจะถือว่าห้างหุ้นส่วนนั้นจัดตั้งขึ้นทันทีเนื่องจากสัญญาการเข้าเป็นหุ้นส่วนนั้นกฎหมายไม่ได้บังคับว่าจะต้องจัดทำอย่างไร จึงอาจตกลงกันด้วยวาจา หรือเป็นลายลักษณ์อักษรก็ได้

การจัดตั้งห้างหุ้นส่วนขึ้นอยู่กับว่าห้างหุ้นส่วนนั้นมีสภาพเป็นนิติบุคคลหรือไม่ เนื่องจากหาก เป็นนิติบุคคล ต้องมีการจดทะเบียนจัดตั้งขึ้นตามกฎหมาย ดังนี้

1. ห้างหุ้นส่วนที่ไม่จดทะเบียน

ห้างหุ้นส่วนที่ไม่จดทะเบียน ได้แก่ ห้างส่วนสามัญที่ไม่จดทะเบียน จะมีสภาพเป็นบุคคลธรรมดา ดังนั้นอาจไม่ต้องทำสัญญาเป็นลายลักษณ์อักษรก็ได้ แล้วแต่ข้อตกลงของผู้เป็นหุ้นส่วน

2. ห้างหุ้นส่วนที่จดทะเบียน

ห้างหุ้นส่วนที่จดทะเบียนจะมีสภาพเป็นนิติบุคคลแยกต่างหากจากผู้เป็นหุ้นส่วน ได้แก่ ห้างหุ้นส่วนสามัญนิติบุคคล และห้างหุ้นส่วนจำกัด

หุ้นส่วนผู้จัดการ จะเป็นผู้ดำเนินการขอจดทะเบียนจัดตั้งห้างหุ้นส่วนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ ณ สำนักงานทะเบียนที่ห้างหุ้นส่วนนั้นมีสำนักงานใหญ่ตั้งอยู่

แม้ว่าการจัดตั้งห้างหุ้นส่วนอาจจะทำด้วยวาจาหรือเป็นลายลักษณ์อักษรก็ได้ แต่เพื่อเป็นการ ป้องกันมิให้เกิดความขัดแย้งในภายหลังจึงควรมีการทำเป็นเอกสารสัญญาโดยควรระบุข้อความเหล่านี้เป็นอย่างน้อย

- 1.ชื่อและที่ตั้งของห้างหุ้นส่วน
- 2.วัตถุประสงค์ของการจัดตั้งห้างหุ้นส่วน
- 3.ชื่อและที่อยู่ของผู้เป็นหุ้นส่วน
- 4.เงินลงทุนเริ่มแรกของผู้เป็นหุ้นส่วนแต่ละคน
- 5.สิทธิและหน้าที่ของผู้เป็นหุ้นส่วนแต่ละคนในการจัดการห้างหุ้นส่วน
- 6.นโยบายและแนวทางการปฏิบัติทางบัญชีของห้างหุ้นส่วน
- 7.หลักเกณฑ์ในการเงินทุน,การถอนทุน,การถอนใช้,ของผู้เป็นหุ้นส่วน
- 8.หลักเกณฑ์ในการเลิกกิจการห้างหุ้นส่วน
- 9.ข้อตกลงในการแบ่งผลกำไรขาดทุนของห้างหุ้นส่วน หากในสัญญาของห้างหุ้นส่วนไม่ได้ระบุข้อตกลงในการแบ่งผลกำไรขาดทุนกฎหมายบัญญัติให้แบ่งผลกำไรหรือขาดทุนตามอัตราส่วนทุนของผู้เป็นหุ้นส่วนแต่ละคนที่น่ามาลง ในห้างหุ้นส่วน

10. การเปลี่ยนแปลงข้อสัญญาหลังจากการจัดตั้งห้างหุ้นส่วน จะต้องได้รับความ ยินยอมจาก ผู้เป็น
หุ้นส่วนทุกคน

11. วิธีการระงับข้อพิพาทระหว่างผู้เป็นหุ้นส่วนหากเกิดขึ้น